

27. Salerno, M. E. (2016). In the fight against terrorism, does Article 15 of the ECHR constitute an effective limitation to states' power to derogate from their human rights obligations?. *Giurisprudenza Penale*. Retrieved from: <https://surl.lt/pnegyr> [in English].
28. Schmitt C. *Politische Theologie: Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*. München und Leipzig: Duncker & Humblot, 1922. 79 S. [in German].
29. Scope and implementation of the principle of universal jurisdiction: Report of the Secretary-General. United Nations (UN). 2025. 19 p. Retrieved from: <https://docs.un.org/en/A/80/75>. [in English].
30. Terrorism and the ECHR. (2024, February). European Court of Human Rights. Council of Europe. Retrieved from: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_terrorism_eng [in English].
31. The Global Risks Report 2025: 20th Edition (2025). World Economic Forum. INSIGHT REPORT. Retrieved from: <https://surl.li/eevuoh> [in English].
32. Two centuries of law guide legal approach to modern pandemic (2020, April). American Bar Association (ABA News / Your ABA). Retrieved from: <https://surl.lu/pjkhq> [in English].
33. Yachin S. Ye., Kruglova I. V. Human and the State before the Alternative Kantian or Hegelian Idea of Law. *Outlines of global transformations: politics, economics, law*. 2020; 13 (4): P. 311–323. Retrieved from: <https://ideas.repec.org/a/ccs/jourml/y2020id676.html>. [in English].
34. Titko, E. V. (2012). Lawful Restriction of Freedom of Expression in the Interests of Protecting National Security. *Scientific Journal of M. P. Drahomanov NPU*. Series 18: Economics and Law, (17), 162–166. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2012_17_27
35. European Convention on Human Rights: International Treaty. Rome, 1950. Retrieved from: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
36. Titko, E. (2016). National and International Security in the Context of Human Rights Protection in Contemporary Conditions. *Philosophical and Methodological Problems of Law* (2), 126–139. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fmpp_2016_2_12

Стаття надійшла до редакції: 6.11.2025

УДК 342.7:305-055.2

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-187-193

Загрішева Надія Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
ВНЗ "Київський університет ринкових відносин"
happylaw@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-3605-8912

КОМПАРАТИВІСЬКИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ЖІНОК ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У КОНЦЕПТІ НАРОДОВЛАДДЯ

Стаття присвячена дослідженню політичних прав жінок як невід'ємної складової демократичного народовладдя та ефективного управління державою на національному та регіональному рівнях країн Африки. У роботі аналізуються фундаментальні принципи народовладдя, його дві форми - пряма та представницька демократія - та їх зв'язок із забезпеченням політичних прав громадян, що виступають ключовим механізмом участі народу у формуванні, організації та контролі діяльності органів публічної влади. Висвітлено міжнародно-правові стандарти політичних прав жінок, включаючи Загальну декларацію прав людини (1948), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), Конвенцію про політичні права жінок (1952) та Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979), які гарантують рівний доступ до участі у виборах, державній службі та формуванні політики без дискримінації за ознакою статі.

У статті досліджено практичну реалізацію цих прав через аналіз судової практики, зокрема судові справи, які ілюструють важливість забезпечення рівних політичних можливостей і встановлення позитивних заходів для залучення жінок до виборчого процесу та управління державою. Особлива увага приділена регіональним нормативно-правовим актам Африки: Африканській хартії прав людини і народів (1986), Протоколу Мапуту (2005) та Африканській хартії про демократію, вибори та врядування (ACDEG, 2007/2012), які створюють комплексну систему забезпечення політичних прав та гендерної рівності.

У статті підкреслюється роль позитивних заходів держав у забезпеченні реальної участі жінок у виборах, формуванні політики та управлінні на всіх рівнях, а також значення моніторингу дотримання цих прав через спеціалізовані органи та судові процедури.

Висновки статті свідчать, що правове регулювання політичних прав жінок в Африці формує єдину систему недискримінаційного народовладдя, де забезпечення гендерної рівності стає не лише формальною нормою, а й практичною умовою демократичної легітимності органів влади, сталого розвитку та зміцнення правової держави. Застосування цих норм на практиці дозволяє усунути структурні бар'єри участі жінок у політичному житті, підвищити

рівень інклюзії та забезпечити дійсну участь громадян у процесах державного управління.

Ключові слова: вибори, дискримінація, законодавство, компаративістський вимір, народовладдя, нормативно-правовий акт, міжнародно-правове регулювання, місцеве самоврядування, політичні права, права жінок, публічна влада, референдум, суверенітет.

Zahrisheva N. COMPARATIVE ANALYSIS OF WOMEN'S POLITICAL RIGHTS IN THE EXERCISE OF PUBLIC POWER IN THE CONCEPT OF PEOPLE'S POWER

The article is devoted to the study of women's political rights as an integral component of democratic popular sovereignty and effective public governance at the national and regional levels in African countries. The paper analyzes the fundamental principles of popular sovereignty, its two forms—direct and representative democracy—and their connection with the protection of political rights of citizens, which serve as a key legal mechanism for public participation in the formation, organization, and oversight of public authorities. The article highlights international legal standards on women's political rights, including the Universal Declaration of Human Rights (1948), the International Covenant on Civil and Political Rights (1966), the Convention on the Political Rights of Women (1952), and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW, 1979), which guarantee equal access to participation in elections, public service, and policymaking without discrimination on the basis of gender.

The study examines the practical implementation of these rights through the analysis of judicial practice, including court cases that illustrate the importance of ensuring equal political opportunities and introducing positive measures to promote women's participation in electoral processes and public administration. Particular attention is paid to regional African legal instruments, namely the African Charter on Human and Peoples' Rights (1986), the Maputo Protocol (2005), and the African Charter on Democracy, Elections and Governance (ACDEG, 2007/2012), which together establish a comprehensive system for the protection of political rights and the promotion of gender equality.

The article emphasizes the role of positive state obligations in ensuring the effective participation of women in elections, policymaking, and governance at all levels, as well as the importance of monitoring compliance with these rights through specialized institutions and judicial procedures.

The conclusions demonstrate that the legal regulation of women's political rights in Africa forms a unified system of non-discriminatory popular sovereignty, in which the guarantee of gender equality becomes not merely a formal legal standard but a practical prerequisite for the democratic legitimacy of public authorities, sustainable development, and the strengthening of the rule of law. The practical application of these norms contributes to the removal of structural barriers to women's participation in political life, enhances inclusiveness, and ensures genuine public participation in public governance processes.

Keywords: elections, discrimination, legislation, comparative dimension, democracy, normative legal act, international legal regulation, local self-government, political rights, women's rights, public authority, referendum, sovereignty.

Постановка проблеми. Народовладдя – належність усієї повноти суспільної влади (зокрема державної влади) народу; вільне здійснення цієї влади народом відповідно до його суверенної волі в інтересах усього суспільства та кожної людини, громадянина. Народовладдя в Україні здійснюють у двох формах:

а) прямої (безпосередньої) демократії (народ виражає свою волю у визначених конституцією країни і законами процесуальних нормах).

б) представницької демократії (через своїх представників, яких народ обирає до органів державної влади та органів місцевого самоврядування) [1].

Народовладдя є фундаментальним принципом демократичної, правової держави та означає визнання народу єдиним джерелом публічної влади. Реалізація народовладдя безпосередньо пов'язана із забезпеченням і здійсненням політичних прав громадян, які виступають юридичним механізмом участі народу в управлінні державними та суспільними справами. О.С. Бісюк та А.І. Суббот підкреслюють амбівалентну природу народовладдя: воно може водночас зміцнювати демократичні інститути й створювати ризики популізму; сприяти інклюзії й поглиблювати цифрову нерівність; інтегрувати правові системи й провокувати конфлікти суверенітетів [2, с. 331].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню народовладдя присвячено праці таких авторів, як: В.В. Заборовського та В.Ф. Харути щодо реалізації принципу народовладдя; Л.М. Шипілова щодо народовладдя як основи демократичної держави та інших науковців. [3; 4] Натомість вивчення питання політичних прав жінок як складової народовладдя не здійснювалося.

Метою статті є дослідження політичних прав жінок на регіональному та національному рівнях країн Африки як невід'ємної складової демократичного народовладдя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародно-правові акти закріплюють право кожної особи брати участь в управлінні своєю державою без будь-якої дискримінації. Політичні права є складовою системи основоположних прав і свобод людини та громадянина і забезпечують можливість впливу особи на формування, організацію та діяльність органів публічної влади. До основних політичних прав належать: право обирати і бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, право брати участь у референдумах, право на участь в управлінні державними справами, свобода об'єднання в політичні партії та громадські організації, а також право на мирні зібрання.

Отже, народовладдя в сучасному розумінні передбачає рівний доступ усіх громадян до реалізації політичних прав незалежно від статі, раси, соціального походження чи інших ознак.

Міжнародне законодавство має суттєвий вплив на розвиток регіонального та національного законодавств. Дослідимо міжнародні акти, які сформували загальні підходи до реалізації політичних прав

жінок при здійсненні народовладдя на світовому рівні, та в подальшому вплинули на формування регіонального та національного законодавств країн Африки.

У 1948 році Генеральна Асамблея ООН у статті 21 Загальної декларації прав людини проголосила право кожного «брати участь в управлінні своєю країною», а також «право рівного доступу до державної служби у своїй країні». При цьому ці права повинні належати кожній людині без будь-якого розрізнення за ознакою статі. Жінка може мати такі специфічні права, як право на участь у здійсненні державної влади, тобто політичні права, реалізуючи своє право на громадянство [5].

В подальшому питання політичних прав жінок розглядалося Комісією ООН зі становища жінок. Його вирішення завершилося прийняттям Конвенції про політичні права жінок (1952) [7]. Конвенція є міжнародно-правовим актом, спрямованим на захист прав, що забезпечують участь жінок у політичному житті своєї держави. У статтях 1 і 2 Конвенції підкреслюється, що жінкам належить право обирати і бути обраними на всіх виборах, встановлених національним законодавством, на рівних з чоловіками умовах, без будь-якої дискримінації. Метою цієї Конвенції є не лише досягнення рівності між чоловіками і жінками, а й рівності між жінками, які належать до різних соціальних груп. Важливе значення має стаття 3 Конвенції, яка передбачає право жінок на рівних з чоловіками умовах, без будь-якої дискримінації, обіймати всі посади на громадсько-державній службі, виконувати всі громадсько-державні функції, встановлені національним законодавством. Саме це право забезпечує участь жінок в управлінні державою на всіх рівнях і в усіх ланках державної системи.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966) гарантує громадянам участь у державному управлінні без будь-якої дискримінації та необґрунтованих обмежень. Він передбачає право брати участь у веденні державних справ безпосередньо або через вільно обраних представників, голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні, а також рівний доступ до державної служби. Таким чином, стаття 25 Пакту встановлює правову основу для реалізації політичних прав громадян і забезпечує механізми їхньої участі у політичному житті держави [6].

Стаття 7 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979) зобов'язує держави-учасниці усувати будь-яку дискримінацію щодо жінок у політичній та суспільній сферах, забезпечуючи їм рівні з чоловіками права на участь у політичному житті [8]. Це включає можливість брати участь у виборах і референдумах, бути обраними до органів, що формуються шляхом народного волевиявлення, долучатися до формування та реалізації державної політики, обіймати державні посади і виконувати всі функції управління на різних рівнях, а також брати участь у діяльності неурядових організацій і асоціацій, що опікуються питаннями громадського та політичного життя. Конвенція таким чином визначає правову основу політичної рівності жінок і чоловіків та встановлює обов'язок держав забезпечити ефективну реалізацію цих прав.

Отже, реалізація політичних прав жінок є ключовим елементом демократичного управління та ефективної участі громадян у державних і суспільних процесах. Міжнародні стандарти, зокрема Конвенція про політичні права жінок (1952), CEDAW (1979), Загальна декларація прав людини (1948) та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), гарантують наступні форми реалізації народовладдя: рівний доступ жінок до виборчого процесу, обрання на державні посади, участі у формуванні та реалізації політики, а також до державної служби. Забезпечення цих прав на практиці не лише сприяє політичній рівності жінок і чоловіків, а й створює юридичну основу для активної участі всіх громадян у державному управлінні, що є важливим чинником реалізації демократичних принципів.

Публічна влада є невід'ємним елементом демократичної системи держави та виражає здатність суспільства впливати на прийняття рішень, що стосуються колективних інтересів. Вона реалізується через інститути державної влади та органи місцевого самоврядування, які функціонують на підставі законів і конституційних норм, що гарантують участь громадян у формуванні та контролі діяльності цих органів. У контексті народовладдя публічна влада виступає інструментом забезпечення політичних прав громадян, зокрема права брати участь у виборах, референдумах та формуванні державної політики, що створює правову основу для демократичної легітимності влади та її відповідальності перед суспільством.

Особливе значення для забезпечення ефективності публічної влади має гарантування рівного доступу всіх громадян, включно з жінками, до процесів прийняття рішень та державної служби. Міжнародні та регіональні стандарти, такі як Конвенція про політичні права жінок, Африканська хартія прав людини і народів, Протокол Мапуту та Хартія ACDEG, передбачають не лише формальне закріплення рівності, а й створення практичних механізмів участі у публічній владі. Це включає функціонування незалежних виборчих органів, адміністративні процедури щодо реєстрації кандидатів, контролю за виборчим процесом і розгляду спорів, а також активні державні заходи з подолання структурних бар'єрів, що дозволяє забезпечити реальну участь жінок у державному управлінні та утворює демократичну природу публічної влади на всіх рівнях.

Регіональне законодавство країн Африки складається з низки нормативних актів, якими урегульовано політичні права, в тому числі особлива увага приділяється недопущенню дискримінації жінок у виборчому процесі та інших форм народовладдя [9]. Зауважимо, що регіональне законодавство формується під впливом міжнародного, норми вищенаведених міжнародних конвенцій стали основою для

регіональних актів.

В першу чергу, дослідимо положення Африканської хартії прав людини і народів 1986 року (далі - Хартія) [10]. Хартія у своєму змісті об'єднує політичні, економічні, соціальні, культурні та громадянські права. Усього документ містить 68 статей, з яких перші 14 класифікуються як ті, що регламентують громадянські та політичні права. Зокрема, стаття 13 гарантує право кожного громадянина брати участь у державному управлінні безпосередньо чи через вільно обраних представників та в рівному доступі до державної служби. Слідкує за дотриманням Хартії Африканська комісія з прав людини та народів шляхом здійснення моніторингу виконання прав, в тому числі, політичних. У статтях 3 та 18(3) Хартія вимагає від держав-учасниць активних заходів щодо забезпечення рівності перед законом та усунення дискримінації жінок.

Отже, Хартія африканських прав людини та народів гарантує жінкам рівність у реалізації політичних прав і забороняє будь-яку дискримінацію у доступі до участі у державному управлінні.

Наступний документ регіонального рівня, який врегульовує права жінок, в тому числі і політичні – Протокол до Африканської хартії щодо прав жінок в Африці (Maputo Protocol) чинний з 25 листопада 2005 року [11]. Стаття 9 Протоколу Мапуту визначає право жінок на участь у політичному процесі та процесі прийняття рішень. Так, держави-учасниці вживають конкретних позитивних заходів для сприяння партисипаторному врядуванню та рівній участі жінок у політичному житті своїх країн шляхом позитивних дій, що сприяють розширенню національного законодавства та іншим заходам, що забезпечують:

а) участь жінок без будь-якої дискримінації у всіх виборах;

б) рівне представництво жінок на всіх рівнях з чоловіками у всіх виборчих процесах;

с) рівноправність жінок та партнерів з чоловіками на всіх рівнях розробки та реалізації державної політики та програм розвитку.

Держави-учасниці забезпечують розширене та ефективне представництво та участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень.

Третій документ, який є спеціалізованим щодо політичних прав та виборчого процесу і був прийнятий останнім - Африканська хартія про демократію, вибори та врядування (African Charter on Democracy, Elections and Governance - ACDEG) (далі - Хартія ACDEG), ухвалена 30 січня 2007 року та така, що набула чинності 15 лютого 2012 року [12].

Хартія ACDEG є центральним регіональним нормативно-правовим актом Африканського Союзу у сфері демократичного розвитку, політичної участі та виборчих стандартів. Документ спрямований на інституціоналізацію демократичних принципів, утвердження верховенства права та забезпечення легітимності публічної влади шляхом регулярних, вільних, справедливих і прозорих виборів. Хартія ACDEG закріплює обов'язок держав-учасниць гарантувати активну та недискримінаційну участь громадян у політичному житті, розглядаючи її як необхідну умову стабільності, миру та сталого розвитку на континенті.

Хартія ACDEG встановлює комплексні стандарти організації виборчих процесів, зокрема передбачає створення незалежних, неупереджених та професійних національних виборчих органів, які повинні діяти автономно від органів виконавчої влади та політичних сил. Такі органи наділяються відповідальністю за адміністрування виборів, забезпечення рівності учасників виборчого процесу та дотримання принципів загального і рівного виборчого права. Хартія також зобов'язує держави створювати ефективні механізми запобігання, розгляду та вирішення виборчих спорів, включно з доступними судовими та адміністративними процедурами, що забезпечують реальний захист виборчих і політичних прав громадян.

Особливе значення в Хартії ACDEG надається принципу рівних можливостей у виборчому процесі, який охоплює забезпечення рівного доступу політичних партій і кандидатів до засобів масової інформації, прозорого та справедливого фінансування виборчих кампаній, а також свободи політичної конкуренції без залякування, насильства чи зловживання адміністративними ресурсами. Хартія рішуче засуджує неконституційні зміни влади та політичні практики, що підривають демократичну легітимність, визнаючи їх несумісними з принципами африканського конституціоналізму.

Окремий і концептуально важливий блок положень Хартії ACDEG присвячений гендерній рівності та розширенню політичної участі жінок. Хартія ACDEG закликає держави-учасниці вживати активних і цілеспрямованих заходів для усунення правових, інституційних і соціальних бар'єрів, які перешкоджають реалізації політичних прав жінок. Йдеться не лише про формальне закріплення рівності, а й про забезпечення фактичної участі жінок у виборах, політичних партіях, процесах прийняття рішень та органах публічної влади на всіх рівнях.

Таким чином, Африканська хартія про демократію, вибори та врядування виступає не лише інструментом регулювання виборчих процесів, а й комплексним нормативним актом, спрямованим на забезпечення ефективної реалізації політичних прав, утвердження гендерної рівності та зміцнення демократичного врядування в державах Африки.

Отже, Хартія ACDEG узгоджується з положеннями Африканської хартії прав людини і народів та Протоколу Мапуту, формуючи єдину регіональну систему стандартів недискримінаційної політичної участі.

Розгляд політичних прав жінок виключно на рівні їх нормативного закріплення створює ілюзію

того, що жінка є повноправним і впливовим суб'єктом міжнародного права у політичній сфері, наділений можливістю брати участь у виборах, обиратися та займати практично всі керівні посади. Водночас, у реальній практичній площині реалізація цих прав часто обмежується численними порушеннями, що відбувається незважаючи на існування широкого спектра міжнародно-правових і національних механізмів захисту політичних прав жінок.

Прикладами реалізації вище зазначених регіональних актів є наступні судові справи.

Судова справа 042/2020 Тіке Мвамбіпіле та Equality Now проти Об'єднаної Республіки Танзанія [13]. У позові до Африканського суду з прав людини та народів, позивачі - організація Equality Now та індивідуальна заявниця Тіке Мвамбіпіле, оскаржували положення виборчого законодавства Танзанії, що, на їхню думку, порушували принципи рівної політичної участі та недискримінації. Суть справи стосується доступу до реєстрації кандидатів і прав на участь у виборах, а також зобов'язань держави щодо забезпечення рівних політичних прав усіх громадян. Цей прецедент є важливим, оскільки суд розглядає питання політичних прав у контексті стандартів Африканської хартії та протоколів, до яких належить і Протокол Мапуту.

У справі Асоціації незалежних кандидатів проти Президента Південно-Африканської Республіки та інших (Південна Африка, Конституційний Суд, 2020) Конституційний Суд Південної Африки визнав неконституційною частину виборчого законодавства, яка обмежувала право громадян бути обраними до Національної Асамблеї та провінційних законодавчих зборів виключно через членство в політичній партії [14]. Суд постановив, що це суперечить принципам рівного доступу до політичних прав, у тому числі праву на участь у виборах для тих, хто не є членом політичних партій (тобто нівелює частину політичних прав громадян). Сенсом цього рішення є зміцнення концепції недискримінаційного доступу до політичних посад, що має позитивний вплив і на жінок-кандидаток, які можуть бути поза партійними структурами (що часто чинить бар'єр для їхньої участі).

Наступне рішення Рух «Нова нація» проти Президента Південно-Африканської Республіки та інших (Південна Африка, Конституційний Суд, 2020) тісно пов'язане із попереднім: Конституційний Суд визнав частину Закону про вибори неконституційною саме тому, що він не дозволяв особам бути обраними до парламенту чи провінційних зборів як незалежним кандидатам. Хоча справа не стосувалася прямого порушення прав жінок, вона має важливі наслідки для гендерної рівності у виборах, оскільки видаляє формальні бар'єри, які можуть непропорційно впливати на участь жінок, що часто менш представлені в партійних структурах [15].

Висновки. На підставі аналізу регіональних нормативно-правових актів Африканського Союзу можна дійти висновку, що в Африці сформовано комплексну та взаємопов'язану систему правових стандартів, спрямованих на забезпечення політичних прав і реального народовладдя з особливим акцентом на усунення дискримінації жінок. Африканська хартія прав людини і народів закладає базові принципи рівності перед законом і участі громадян у державному управлінні, Протокол Мапуту розвиває ці положення шляхом запровадження позитивних обов'язків держав щодо забезпечення фактичної участі жінок у виборчих та управлінських процесах, а Хартія ACDEG інституціоналізує ці підходи через встановлення демократичних, виборчих і процедурних гарантій. У сукупності ці документи переходять від формального визнання політичної рівності жінок до вимоги активних і цілеспрямованих дій держав, спрямованих на подолання структурних бар'єрів у сфері політичної участі. Таким чином, регіональне законодавство Африки закріплює модель недискримінаційного народовладдя, у межах якої політичні права жінок визнаються невід'ємною складовою демократичної легітимності публічної влади та ключовою умовою сталого розвитку й правової державності на континенті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бойко О. Д. Народовладдя. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Народовладдя> (дата звернення: 5.11.2025).
2. Бісюк О.С. Суббот А.І. Народовладдя як прояв публічної влади: компаративний аналіз адміністративно-правових моделей та концептуальні підходи до взаємодії правових системи. *Pravo.ua* № 4. 2024. С.326-331. URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2024-4/Pravo_ua_2024_4_326.pdf (DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2024.4.51>) (дата звернення: 5.11.2025)
3. Заборовський В.В. та Харута В.Ф. Реалізація принципу народовладдя: питання теорії та правозастосування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. Випуск 79: частина 2. С. 415-419. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/67.pdf> (DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.65>) (дата звернення: 5.11.2025)
4. Шипілов Л.М. Народовладдя як основа демократичної держави: Монографія. Харків: Видавництво "ФІНН", 2009. 216 с.
5. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/conv/parast2#o16 (дата звернення: 5.11.2025)
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийнятий 16 груд. 1966 р.; ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043?lang=en#Text (дата звернення: 5.11.2025)

7. Конвенція про політичні права жінок: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 груд. 1952 р. ЛІГА:ЗАКОН. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU53K02U> (дата звернення: 5.11.2025).
8. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. United Nations General Assembly resolution 34/180 (18.12.1979). URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> (дата звернення: 5.11.2025)
9. Загіршева Н.В. Регіональне гендерне законодавство країн Африки: захист прав жінки. *Pravo.ua* №4. 2024. С.332-339 URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2024-4/Pravo_ua_2024_4_332.pdf (DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2024.4.52>) (дата звернення: 5.11.2025)
10. African Charter on Human and Peoples' Rights, 1986. URL: <https://au.int/en/treaties/african-charter-human-and-peoples-rights> (дата звернення: 5.11.2025)
11. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa (01.07.2003). URL: <https://au.int/en/treaties/protocol-african-charter-human-and-peoples-rights-rights-women-africa> (дата звернення: 5.11.2025)
12. African charter on democracy, elections and governance (25.10.2011) URL: https://achpr.au.int/en/node/870?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 5.11.2025)
13. Application 042/2020 - Tike Mwambipile & Equality Now v. United Republic of Tanzania. URL: https://www.african-court.org/ajudata/thematic/article-cases/970?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 5.11.2025)
14. Independent Candidate Association v President of the Republic of South Africa and Others. URL: <https://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2023/41.html> (дата звернення: 5.11.2025)
15. New Nation Movement v President of the Republic of South Africa and Others. URL: <https://www.concourt.org.za/index.php/judgement/362-new-nation-movement-npc-and-others-v-president-of-the-republic-of-south-africa-and-others-council-for-the-advancement-of-the-south-african-constitution-as-amicus-curiae-cct110-19> (дата звернення: 5.11.2025)

REFERENCES:

1. Boiko O.D. Narodovladdia. Velyka ukrainska entsyklopediia. Retrieved from: <https://vue.gov.ua/Народовладдя> [in Ukrainian]
2. Bisiuk O.S. Subbot A.I. (2024) Narodovladdia yak proiav publichnoi vlady: komparatyvnyi analiz administratyvno-pravovykh modelei ta kontseptualni pidkhody do vzaємодії pravovykh systemy. [Law.ua] *Pravo.ua* 4. 2024. 326-331. Retrieved from: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2024-4/Pravo_ua_2024_4_326.pdf [in Ukrainian]
3. Zaborovskiy V.V. ta Kharuta V.F. Realizatsiia pryntsyphu narodovladdia: pytannia teorii ta pravozastosuvannia. [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University.] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii Pravo. Vypusk 79: chastyna 2.* 415-419. Retrieved from: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/67.pdf> [in Ukrainian]
4. Shipilov L.M. Democracy as the Foundation of a Democratic State: Monograph. Kharkiv: "FINN" Publishing House, 2009. 216 p. [in Ukrainian]
5. Zahalna deklaratsiia prav liudyny : pryiniata i proholoshena rezoliutsiieiu 217 A (III) Heneralnoi Asamblei OON vid 10 hrud. 1948 r. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/conv/parast2#o16 [in Ukrainian]
6. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava : pryiniaty 16 hrud. 1966 r.; ratyfikovanyi Ukazom Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainskoi RSR vid 19 zhovtnia 1973 r. № 2148-VIII. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043?lang=en#Text [in Ukrainian]
7. Konventsii pro politychni prava zhinok: pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu OON 20 hrud. 1952 r. LIHA:ZAKON. [Liga:Law]. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/MU53K02U> [in Ukrainian]
8. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. United Nations General Assembly resolution 34/180 (18.12.1979). Retrieved from: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> [in English].
9. Zahrishcheva N.V. (2024) Rehionalne henderne zakonodavstvo krain Afryky: zakhyst prav zhinky. [Law.ua] *Pravo.ua* 4. 332-339. Retrieved from: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2024-4/Pravo_ua_2024_4_332.pdf (DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2024.4.52>) [in Ukrainian]
10. African Charter on Human and Peoples' Rights, 1986. Retrieved from: <https://au.int/en/treaties/african-charter-human-and-peoples-rights> [in English].
11. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa (01.07.2003). Retrieved from: <https://au.int/en/treaties/protocol-african-charter-human-and-peoples-rights-rights-women-africa> [in English].
12. African charter on democracy, elections and governance (25.10.2011) Retrieved from: https://achpr.au.int/en/node/870?utm_source=chatgpt.com [in English].
13. Application 042/2020 - Tike Mwambipile & Equality Now v. United Republic of Tanzania. Retrieved from: https://www.african-court.org/ajudata/thematic/article-cases/970?utm_source=chatgpt.com [in English].
14. Independent Candidate Association v President of the Republic of South Africa and Others. Retrieved

from: <https://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2023/41.html> [in English].

15. New Nation Movement v President of the Republic of South Africa and Others. Retrieved from: <https://www.concourt.org.za/index.php/judgement/362-new-nation-movement-npc-and-others-v-president-of-the-republic-of-south-africa-and-others-council-for-the-advancement-of-the-south-african-constitution-as-amicus-curiae-cct110-19> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 12.11.2025

УДК 347.73:336.22

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-193-199

Гринь Ілля Олегович,

аспірант кафедри державно-правових дисциплін,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ilyagrin@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-1367-5472

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ У МЕЖАХ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОРІВНЯННЯ ТА АНАЛІЗ

У статті здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз особливостей правового регулювання порядку звернення стягнення на віртуальні активи в межах примусового виконання судових рішень в Україні та країнах Європейського Союзу. Автор обґрунтовує актуальність дослідження стрімким розвитком електронної комерції та зростанням ролі криптовалют, що підтверджується високим місцем України у Глобальному індексі впровадження криптовалют (8 місце за даними 2025 року).

У роботі проаналізовано сучасний стан українського законодавства, зокрема Закон України «Про віртуальні активи», який фактично легалізує цифрові активи, проте залишається нечинним через відсутність податкових змін. Висвітлено ключові виклики, що стоять перед вітчизняною системою примусового виконання: відсутність механізмів централізованого зупинення операцій, складнощі з ідентифікацією власників криптоактивів та ризики втрати доступу до «холодних гаманців».

Окрему увагу приділено зарубіжному досвіду. Розглянуто Регламент (ЄС) 2023/1114 (MiCA), а також специфічні підходи Естонії, Франції та Німеччини. Автор виокремлює два основні підходи: звернення стягнення на криптовалюту як на кошти, що знаходяться у третіх осіб (бірж чи емітентів), та їх арешт як фіатних грошей. Доведено, що досвід Франції та ФРН щодо арешту грошових вимог до торговельних майданчиків є перспективним для імплементації в Україні.

На основі аналізу судової практики встановлено, що попри законодавчі прогалини, українські суди вже визнають віртуальні активи об'єктами цивільних прав, накладаючи на них арешти у кримінальних провадженнях та враховуючи їх при поділі майна подружжя. Зроблено висновок про необхідність розробки чіткого процесуального порядку виявлення, арешту та конвертації віртуальних активів у національну валюту для забезпечення ефективного виконання судових рішень майнового характеру.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, примусове виконання судових рішень, державний виконавець, блокчейн, цифрові речі, правовий режим, європейське законодавство, арешт майна, фіатні гроші.

Grin I. LEGAL REGULATION OF THE PROCEDURE FOR FORECLOSURE ON VIRTUAL ASSETS WITHIN THE LIMITS OF FORCED ENFORCEMENT OF COURT DECISIONS IN UKRAINE AND EUROPEAN UNION COUNTRIES: COMPARISON AND ANALYSIS

The article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the features of the legal regulation of the procedure for imposing fines on virtual assets within the framework of the enforcement of court decisions in Ukraine and the countries of the European Union. The author justifies the relevance of the study by the rapid development of e-commerce and the growing role of cryptocurrencies, which is confirmed by the high position of Ukraine in the Global Cryptocurrency Implementation Index (8th place according to 2025 data).

The paper analyzes the current state of Ukrainian legislation, in particular the Law of Ukraine "On Virtual Assets", which actually legalizes digital assets, but remains in force due to the lack of tax changes. The key challenges facing the domestic enforcement system are highlighted: the lack of mechanisms for centralized suspension of transactions, difficulties in identifying crypto-asset owners, and the risks of losing access to "cold wallets".

Special attention is paid to foreign experience. Regulation (EU) 2023/1114 (MiCA) is considered, as well as the specific approaches of Estonia, France, and Germany. The author identifies two main approaches: enforcement of cryptocurrencies as funds held by third parties (exchanges or issuers) and their seizure as fiat money. It is proven that the experience of France and Germany in the seizure of monetary claims to trading platforms is promising for implementation in Ukraine.

Based on the analysis of judicial practice, it was established that, despite legislative gaps, Ukrainian courts already